

ALTO AL RESGUARDO
Alguns apunts sobre el Resguard de Consums a Manacor
Sebastià Sansó Barceló

Plantejament de la qüestió

La curiositat fou la gènesi d'aquest treball. Tractant de descobrir l'origen dels nombrosos topònims que enriqueixen Manacor es va presentar el nom que, a partir del baptisme castellanitzant dels carrers del poble¹, es va imposar a la via antigament coneguda com la Sínia dels Frares o Sínia del Convent. I és que a aquell indret, abans part del conjunt conventual, se li va atorgar un nom difícil d'associar amb una explicació lògica: *Asalto*.

Consultades diverses fonts i bibliografia sobre el tema, no apareixia cap indicatiu de l'origen del nom. Tot i que era complicat trobar una justificació raonable en els arguments emprats pels capdarrers municipals per a designar altres carrers com el d'en Venturós -àlies del llinatge Fàbregues- batejat com a *Felicidad*, el d'en Penya Roja -per un serverí que habità l'actual carrer de l'ecònom Bonnín, a la sort d'en Codolí- canviat per *de la Peña*, el dels Bous per *Amistad*, el de les Tefarres per *Labrador*, el d'en Pelat per *Remedio*, o sa Bassa, coneguda aleshores per *la Balsa*; encara ho era més, de difícil, en aquest cas.

Entre les hipòtesis cabia que agafàs el nom de l'entrada, a l'assalt, de les tropes vingudes de Ciutat per sufocar la Llorençada (1835), o que en les terres conventuals, precisament en aquest indret, tenint en compte que hi havia una sínia, hi hagués un desnivell = *Salto* (com a vegades també figura als documents).

Després de moltes cavil·lacions, va sorgir el plantejament d'una nova hipòtesi. Potser el nom està relacionat amb l'exclamació que titula aquest treball, *ALTO AL RESGUARDO*, emprada pels agents del Resguardo de Consumos per

---

1 Sessió de l'Ajuntament del 16-08-1863.

tal d'intimar les persones que volien entrar a la vila a declarar els consumibles que portassin i satisfer la taxa corresponent. El poble, una vegada més, seguia al seu aire i atorgava un nou topònim a la llarga llista dels que lluien arreu de la vila. Seria el carrer de *s'alto*, castellanitzat per *Asalto*.

A partir d'aquí es va plantejar la conveniència de conèixer qualque cosa més d'aquell odiat impost que tanta animadversió provocà entre els ciutadans d'arreu de l'Estat, que es convertí en font d'aldarulls i motins, amb assalts i destrosses de les casetes dels burots², fins ja entrat el segle XX.

A Mallorca també hi hagué protestes contra l'impost, especialment en el període de La Gloriosa, i així ho contenen Pou i Llabrés en la seva obra, fent-se ressò de la premsa ciutadana de dia primer d'octubre de 1868: “los fieltos de recaudación de puertas ardian ya”, i afegeixen que “los fieltos o casetas de consumos de madera, establecidos junto a las puertas de la muralla fueron los primeros que incendiaron las turbas”.

A Manacor, així mateix es donaren episodis de violència contra l'impost. El primer de juliol de 1895, a la presa de possessió del batlle Antoni Jaume Ballester, el poble assaltà la Sala demanant la supressió de l'impost, insultant els regidors i cridant “fora els burots”.

Objectiu de l'impost

L'impost de consums -bàsicament una reforma en profunditat del sistema fiscal espanyol per tal d'establir les bases d'un nou model que acabàs amb els esquemes de l'Antic Règim- era una tributació indirecta en vigor des de 1845 (Reforma de Mon-Santillán), la qual perdurà fins a 1911, exclosos els anys de la Revolució de 1868 i algunes altres suspensions a nivell local.

Per una banda, introduïa noves contribucions: sobre els immobles, la indústria, el comerç i el consum i, també, el dret d'hipoteques; mentre que, per una altra banda, continuava **cobrant el dret de portes** -al qual s'aplicava la mateixa tarifa que als consums- alhora que es creaven nombrosos punts d'inspecció.³

Va ser una reforma molt impopular a causa de la pressió fiscal sobre els

2 El burot (potser derivat del francès *bureau*), era el nom amb el qual es coneixien les casetes on es cobraven les taxes municipals sobre el tràfec de mercaderies, tot i que el seu nom oficial era Estació Sanitària ja que a la seva funció eminentment recaptatòria s'afegia l'exercici d'un cert control sanitari dels aliments que entraven a les viles.

3 No fa gaire temps encara que es podia escoltar la dita: “Si vas a Ciutat hauràs de besar el cul al portolà”, que feia referència al guardià de l'entrada de la ciutat; en el cas dels manacorins possiblement fos a la Porta de Sant Antoni.

imposts indirectes, especialment el dret de portes i l'impost sobre el consum de productes de primera necessitat, englobats sota la denominació genèrica de “**menjar, beure i cremar**”. Ja des del principi la nova tributació va patir un alt grau de descoordinació i una notable ineficàcia donada la manca d'una administració estatal eficient, la qual cosa va fer necessari encomanar la recaptació als ajuntaments, els quals davant la seva precària estructura i minsa capacitat recaptatòria optaren sovint per adjudicar, en subhasta, la recaptació a tercers. Amb aquest sistema l'ajuntament tenia la possibilitat d'aconseguir efectiu diàriament per poder atendre les necessitats més urgents sense haver-se d'endeutar o esperar el que podia enviar -sempre amb retard- la Hisenda estatal. S'ha de dir que la recaptació d'aquest impost podria suposar cobrir entre el 50 i el 75% del pressupost municipal⁴.

L'arrendatari col·locava en els punts d'entrada uns empleats seus⁵ -coneguts com a **consumers**-, amb condicions laborals no gaire boiants, la qual cosa feia que el seu zel no fos excessiu, amb freqüents episodis d'abandonament del llocs de vigilància i deixadesa de funcions; arribaren fins i tot a dormir durant les guàrdies, moment aprofitat pels matuters per entrar gènere i estalviar-se'n les taxes.

Enfront dels consumers es trobaven els contrabandistes locals, molts dels quals caps de família forçats per la necessitat, que s'enginyaven de mil maneres per introduir els articles de primera necessitat demandats per la població, sobretot carn, oli, vi i aiguardent i, posteriorment, petroli, a més d'altres inclosos dins una llista exhaustiva de productes gravats.

Una mostra del rebuig provocat per aquells tributs la tenim a la “Memoria sobre el estado de la agricultura y ganaderia en la provincia de Baleares” emesa per Francesc Satorras l'any 1889, el qual qualifica l'impost com “un atentado á la producción y circulación de nuestros principales artículos agrícolas, el obstáculo mas poderoso para el desarrollo de la riqueza y una de las calamidades mayores que afligen á muchos pueblos”.

El dret de portes. L'organització dels burots

L'article primer del Reglament especial pel Resguard de l'impost de Consums establia la prohibició de pas si no es liquidaven els drets que gravaven

4 Els pressuposts municipals de Manacor en aquella època oscil·laven al voltant dels 22.000 duros.

5 El *Manacorens*, en el seu primer número (03-08-1889) informava del jurament davant el batlle de vuitanta-vuit empleats del resguard de consums. En dates posteriors s'aniria variant la nòmina en funció de les baixes i altes de nous membres del cos.

l'entrada dels gèneres. L'article quaranta-sis fixava l'horari dels punts de control entre la sortida del sol, i s'ampliava en temps de collita. Des d'aquests punts de control es conduïen les mercaderies als burots pels camins i carrers assenyalats convenientment.

Les casetes de vigilància dels arbitris -normalment pintades de blau- solien estar situades als afores de les poblacions, sobre els camins que arribaven d'altres viles o del camp i eren dependents dels burots principals; tres en el cas de Manacor a més del de l'escorxador.⁶ Vora les casetes se solia penjar uns cartells on s'especificaven les tarifes a pagar. Aquests punts de control establerts per tal d'assegurar la recaptació del dret tenien la missió d'aturar les persones que volien entrar a la població per tal d'inspeccionar si transportaven alguna mercaderia susceptible del pagament de taxes, en tal cas derivaven els arribats al burot ja que ells no podien cobrar cap impost. Tot i això eren molts els que intentaven escapolir-se tractant d'entrar de nit o a través d'indrets poc vigilats o declarar quantitats inferiors.⁷ Així mateix estava establert que els carruatges de transport podrien ser registrats a l'entrada de la població o al burot central on havien de liquidar. També es reconeixien els hostals o posades on paraven els traginers.

QUADRE 1. Burots i els seus punts de control

Burot	Punts de control dependents	Responsables municipals
Camí d'Artà	Na Camella	Llorenç Riera i Bartomeu Pomar
	Camí d'en Xema	
	Camí de Son Talent	
	Carrer Nord	
	Camí de Conies	
Ferrocarril	Sa Moladora	Francesc Gomila i Cristòfol Gimenez
	Camí de Bandrís	
	Camí de Palma	
	Camí de Son Moix o Na Molla	
	Torre de ses Puntetes ⁸	
Felanitx	Camí de Son Fangos	Antoni Fiol i Mateu Soler
	Carrer d'en Nadal	
	Fartàritx	
	Carrer de la Torre	
	Camí del Port	
Escorxador	Al Cós	Francesc Gomila i Cristòfol Gimenez

Font: Elaboració pròpia en base a AMM 1025/9.

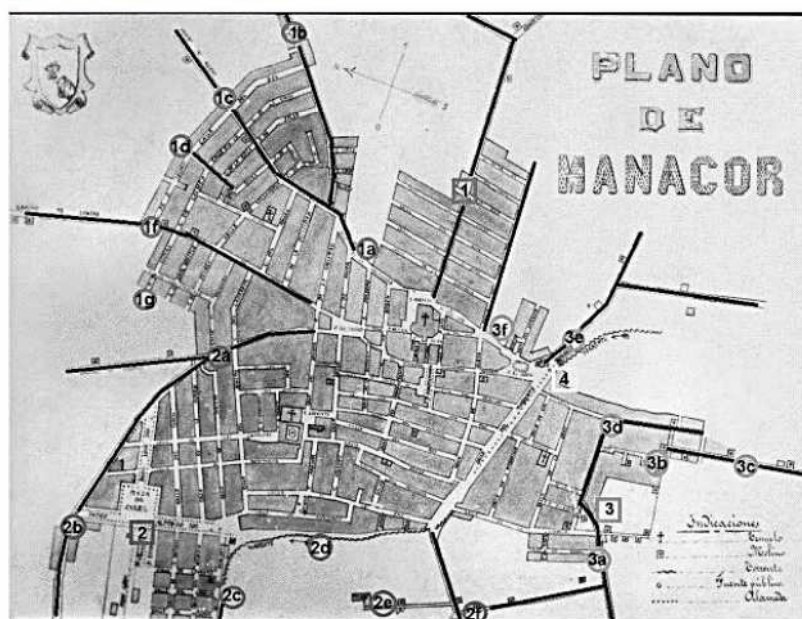
⁶ AMM 1025/9.

⁷ A la península es donaren casos tan pintorescs com passar partides de carn dins baguls o porcs ja sacrificats, ben afaitats i vestits amb abric i capell.

Control al camí de la torre dels Enagistes, a Fartàritx
Font: L'Abans a Manacor.

QUADRE 2. Situació dels burots

Font: Elaboració pròpia.

- 8 L'any 1904 Joan Ordinas reclamava a les autoritats l'abonament del lloguer del camí que des dels Pontets, seguint el torrent, conduïa al burot de la torre de ses Puntes a través de les seves terres. Li devien 17,50 pessetes.

QUADRE 3. Tarifa de les espècies gravades a 1r de gener de 1901

Administración de Consumos de Manacor

TARIFA DE LAS ESPECIES GRAVADAS

ESPECIES	UNIDAD	DERECHOS DE TARIFA				TOTAL	OBSERVACIONES
		10 por 100 consumo		10 por 100 consumo			
TARIFA 1ª - CLASE 2ª		Puntos	Cent.	Puntos	Cent.	Puntos	Cent.
CARBON							
Vermos, hueros y coladas.	Kilogramos	0	075	0	040	0	115
En sacos ó subidas.	Id.	0	090	0	040	0	130
De ceniza.	Id.	0	090	0	040	0	130
Saladas.	Id.	0	130	0	040	0	170
LEGUMES							
Aceite de todas clases.	100 litros	0	95	0	500	0	595
Vinos de todas clases.	Id.	1	300	0	000	0	130
Vinagros.	Id.	0	900	0	410	0	1310
Garbanos, algarrojos y algarrojos.	Id.	1	100	0	000	0	110
Arroz, garbanos y sus harinas.	100 kilogramos	1	100	0	000	0	110
Trigo y sus harinas.	Id.	1	000	0	500	0	150
Harinas cocidas, pan cocido, galletas y pastas de cual quier clase.	Id.	1	300	0	000	0	130
Salado y adobo.	Id.	0	900	0	100	0	1000
Cebada, centeno, maíz, mijo, pennis y sus harinas.	Id.	0	200	0	100	0	300
Los demás granos y leguminas secas y sus harinas.	Id.	0	200	0	100	0	300
POVEDRIL DE VINO Y MAR, SUS MANTECAS Y CONSERVAS	Kilogramos	0	090	0	010	0	097
Jabón duro y blando.	Id.	0	070	0	000	0	070
Carbón vegetal.	Id.	0	000	0	100	0	100
Carbón de col.	Id.	0	000	0	040	0	040
Conservas de frutas.	Kilogramos	0	040	0	000	0	040
Conservas de hortalizas y verduras.	Id.	0	040	0	000	0	040
Sai común.	Id.	0	100	0	000	0	010
TARIFA ESPECIAL							
Alcoholes y aguardientes.	Siglas 1901	0	000	0	000	0	000
Licores.	Litros	0	000	0	235	0	0235

En Manacor el 1.º de Enero de 1901.

EL ARRENDATARIO,

Font: AMM.

QUADRE 4. Bolletí diari de drets liquidats

ADMINISTRACION DE CONSUMOS EN ARRENDAMIENTO

BOLETIN diario de los derechos liquidados en el mes de Diciembre de 1904.

	PRESETAS	CENT.
En el fielato del Ferro-carril.	7	52
Artá.	4	44
Matadero.	4	1
Felanitx.	1	1
Por introducciones á plazo.	1	1
De los depósitos y Fábricas.	1	1
Del radio Concierdos.	4	50
Adeudos al contado.	1	1
Del extra-radio.	2	25
TOTAL	33	33

Manacor 14 de Diciembre de 1904.

Font: AMM (1025/12).

Un dada de la importància recaptatòria dels burots en aquells anys la podem intuir si ens atnem als percentatges extrems de les dades disponibles corresponents a desembre de 1904, en el moment de la fugida del recaptador de Manacor, Andreu Canet. Aleshores la major activitat es registrava a l'oficina del Ferrocarril amb el 40%, seguida per l'Escorxador amb el 38%. El burot del camí d'Artá registrava un 20%, mentre que el de la carretera de Felanitx només arribava al 2%.

Si ens referim a la totalitat dels conceptes inclosos en el formulari que s'adjunta, els burots recaptaven el 33% del total, els debèits al comptat per porcí el 32%, l'epígraf de dipòsits i fabri-

ques quasi el 21%, les introduccions a termini suposaven l'11%, i la suma de l'extraradi i del concert de radi aportaven l'altre 3%. La mitjana de recaptació diària per tots els conceptes era de poc més de 250 pessetes, amb la qual cosa es pot inferir que al cap de l'any es podia ingressar per aquest epígraf contributiu al voltant de 75.000 pessetes.⁹

QUADRE 5. Resum dels productes per al consum de la població entregats pels dipòsits i burots durant el període 1901-1903

	Oli	Petroli	Farina	Segó	Vi	Porc fresc	Arròs	Ordi	Llegums	Blat	Sabó	Carn fresca	Salat	Carbó vegetal	Carbó de coc	Sardina	Sal	Conser-ves	Alcohols	Licor
1901	7,3	5,9	8,8	0,8	8,1	14,8	4,2	2,6	3,9	15,7	2,0	7,1	0,3	0,8	0,0	1,4	4,9	0,0	23,4	0,1
1902	12,0	5,9	10,2	0,6	20,3	22,2	3,8	2,5	4,5	21,1	3,0	6,9	1,1	0,8	0,0	1,5	13,6	0,1	28,9	0,0
1903	11,5	2,2	11,8	0,9	15,3	22,8	3,5	2,6	4,0	23,8	2,5	6,7	0,6	0,9	0,1	1,7	10,6	0,2	20,6	0,1
Total	30,8	14,0	30,8	2,3	43,7	59,8	11,5	7,7	12,4	60,6	7,5	20,7	2,0	2,5	0,1	4,6	29,1	0,3	72,9	0,2

	Oli	Petroli	Farina	Segó	Vi	Porc fresc	Arròs	Ordi	Llegums	Blat	Sabó	Carn fresca	Salat	Carbó vegetal	Carbó de coc	Sardina	Sal	Conser-ves	Alcohols	Licor
1901	206,2	303,9	215,6	5,5	1026,0	142,5	26,6	18,1	28,7	144,9	17,4	48,1	4,5	5,9	0,2	10,7	69,0	0,1	1665,8	4,0
1902	83,6	409,4	529,2	173,0	2541,2	154,2	202,0	541,6	1.392,1	1.317,9	26,4	61,3	5,4	265,2	21,6	46,6	76,1	0,2	452,0	0,0
1903	484,5	993,2	948,6	183,1	4440,6	416,3	251,5	575,2	1.445,5	1.583,9	58,7	150,9	13,8	276,1	21,9	66,4	203,4	0,4	3577,0	7,0
Total	774,3	1706,5	1.693,4	361,6	8007,8	713,0	480,1	1.134,9	2.866,3	3.046,7	102,5	260,3	23,7	547,2	43,7	123,7	348,5	0,7	5694,8	11,0

Font: Elaboració pròpia en base a "Estado resumen de las especies dadas para el consumo de la población por los Depósitos y fieltos" (AMM 1025/12).

Nota: Les quantitats s'expressen en milers de pessetes a la primera taula, i en tones i hectolitres a la segona.

Sabem que dia cinc de desembre de 1900, sota la presidència del batlle Francesc Oliver, se celebrà a la Sala la subhasta de l'arrendament de consums pel quinquenni 1901-1905, i es presentaren tres aspirants: Andreu Canet i Crespi, Jaume Pinya i Fuster, i Pere Joan Estaràs i Albertí. El guanyador fou el primer

9 Per mesurar la transcendència d'aquesta font d'ingressos hem de tenir en compte que el pressupost municipal de l'any 1902 fou de 122.469,02 pessetes, la qual cosa suposa una aportació de més del 61%.

per la quantitat de 107.010 pessetes anuals.

El senyor Canet, casat, empleat, veí de Palma, establí el seu domicili fiscal a Manacor, al carrer del Príncep 15, i es va fer càrrec de l'arrendament (per la qual cosa cotitzava 917,19 pessetes per contribució industrial) fins que, el 14 de desembre de 1904, abandonava l'administració i deixava un descobert amb Hisenda de 57.685,46 pessetes (13.522,49 corresponents a 1902; 10.339,11 a 1903, i 33.823,86 a 1904).¹⁰ L'arrendatari de l'exercici anterior -Doroteo Manterola Santiago, d'Oviedo- ja havia abandonat el càrrec deixant deutes i obligant l'Ajuntament a embargar-li la fiança, l'efectiu i els mobles a més de denunciar-lo al Jutjat.

Repercussions a Manacor

La difícil conjuntura socioeconòmica que vivien els manacorins a final del segle XIX i començament del XX va fer que l'impost de consums provocàs nombrosos conflictes davant la necessitat del poble per alimentar-se.¹¹

Però no sols la majoria dels manacorins patien la greu crisi, l'administració municipal tampoc no era aliena al delicat moment que travessava el poble; es veia obligada a dilatar els pagaments a la Hisenda espanyola, la qual cosa provocava serioses advertències -més aviat amenaces- per part dels responsables estatals. N'és una mostra la carta dirigida pel delegat d'Hisenda al batlle de Manacor, Josep Oliver, el sis d'agost de 1898.¹²

Quant a l'altra vessant de l'impost, el repartiment de consums, realitzat sobre la totalitat de la població excepte els pobres de solemnitat i els hisendats forans sense casa oberta o que l'habitaven menys de trenta dies a l'any (en cas que l'habitassin més de trenta dies se'ls aplicava la quota corresponent al temps que l'ocupassin), acabà d'agreujar la penúria de la major part de la població i va condicionar per molts anys la vida socioeconòmica de Manacor, alhora que pro-

10 AMM 1025/7.

11 El periòdic *La unió republicana*, en l'edició del 3 de febrer de 1898, assegurava que a Manacor hi havia mil cinc-cents pobres.

12 Entre les amenaces i intimidacions del document cal citar: "[...] el considerable débito que resulta por el impuesto de consumos [...] deplorable efecto para el resto de los pueblos de la provincia y una población de la importancia de Manacor sea la que menos recaude [...] que existe una gran responsabilidad por no proceder con toda energía contra los contribuyentes morosos realizando los embargos [...] que ponga a cubierto los sagrados intereses del Tesoro [...]. Considerando la negligencia de ese Ayuntamiento [...] Considerando que si siempre es un deber de todo contribuyente satisfacer las cuotas de contribución, hoy es mucho mayor y toda resistencia por parte de los deudores resultaría hoy hasta criminal; he acordado [...]". Continuava amb una sèrie de disposicions. (AMM 1023/9)

vocava enfrontaments entre els veïns a causa de la corrupció que en fomentava l'aplicació. L'enginyer agrònom Francesc Satorras, en el seu treball citat anteriorment afirma: “es de suma necesidad reducir las tarifas y sobre todo establecer reglas mas fijas para hacer los repartos á fin de cortar las grandes arbitrariedades que se cometen, en la mayor parte de ellos, por las Juntas repartidoras que califican á su capricho á los contribuyentes cargando todo el peso del impuesto sobre los del partido político contrario y sobre los indiferentes y favoreciendo notablemente á sus amigos y allegados de modo que en este punto reina el caciquismo desenfrenado”. Finalment proposava un millor repartiment que gravàs proporcionalment segons la renda líquida de cadascú, i que eximis els menors de dotze anys i els jornalers i criats del camp. Es mostra, a tall d'exemple per un anàlisi que en aquest treball no és factible realitzar, el repartiment corresponent a l'exercici 1892-1893, on es llisten 3.092 contribuents del municipi, al qual es feren fins a 701 reclamacions -297 de les quals rebutjades- per un import de 3.631,06 pessetes, i quedaren per cobrar 40.872,22 pessetes.

QUADRE 6. Repartiment de consums corresponent al període 1892-1893

Quota (pessetes)	Categories	Contribuents	Persones afectades	Habitants per llar	Habitants x llar excepte criats	Total a recaptar	% sobre el total
0,84 a 2,00	35 a 40	1.621	5.122	3,16	3,16	6.658,88	15,0
2,50 a 7,50	29 a 34	961	3.209	3,34	3,34	14.273,00	32,0
8,50 a 12,50	23 a 28	273	878	3,22	3,22	7.349,60	16,5
13,00 a 15,50	17 a 22	94	315	3,35	3,35	4.467,50	10,0
16,00 a 18,40	11 a 16	52	209	4,02	(-8 criats) 3,86	3.531,00	8,0
18,80 a 20,00	5 a 10	44	161	3,66	(-39 criats) 2,77	3.107,40	7,0
Més de 20,00	1 a 4	47	245	5,21	(-77 criats) 3,57	5.115,90	11,5
Totals		3.092	10.139			44.503,28	100

Font: Elaboració pròpia en base a AMM 1020/3.

Pel que fa als diversos incidents ocorreguts a Manacor relacionats amb aquells tributs, vet ací una mostra.

En l'edició del dissabte 10 d'agost de 1889, *El Manacorens* es feia ressò del decomís a Agustí Cortès, per part de la força del resguard, de dos-cents vuitanta litres d'alcohol i uns disset mil litres de vi que tenia, sense declarar, en un dipòsit arrendat.

Gairebé setmanalment la publicació local informava de fets relacionats amb el tema de consums. El 17 d'agost el rotatiu protestava enèrgicament pels fets

ocorreguts al burot del camí d'Artà la nit del diumenge 11 d'agost. En l'aldarull es veren involucrats “dos honrados vecinos de esta”, segurament influents vist l'interès del setmanari, maltractats suposadament pels agents del resguard. El redactor s'absté de comentar els fets de domini públic, però aplaudeix “el con-digno castigo [sofert per l'empleat] de la empresa á la que no podemos menos de dar las gracias en nombre de la vindicta pública”.

Encara hi ha més notícies. La nit del dimecres 21 d'agost els dependents del resguard decomissaren dues caixes de sabó de quatre arroves cadascuna i una saca de tabac abandonades pel matuter en la fugida, quan es veié descobert. Un altre episodi es produí a finals d'aquell mes d'agost quan uns carreters, que portaven bocois des de la Colònia de Sant Pere cap a Porto Cristo per embarcar-los, s'enfrontaren amb els vigilants del resguard apostats al camí de Conies, argumentant que els dependents els feien perdre el temps i entretenir-los fins agrupar un nombre de carros important i conduir-los a través del poble fins a la sortida sota la vigilància d'un sol empleat.

Pel que es veu, almenys alguns dels empleats del resguard disposaven de carrabina. El dijous 29 d'agost, a l'hora de repartir els serveis, a un d'ells se li disparà l'escopeta i en conseqüència causà lensurt dels veïnats de l'administració (prop de la Plaça).

Un cas de certa transcendència -meresqué una cita a *La Vanguardia* del 12 de setembre de 1889- fou el protagonitzat pels dependents del burot del camí de Felanitx quan hagueren de fer front a una host de quaranta felanitxers que intentaven intimidar-los. La notícia ens serveix per saber el personal que servia cada burot i les seves funcions. En aquest cas, se'ns diu que n'hi havia set: el cobrador, tres vigilants, l'interventor, el visitador i el tinent visitador (potser els tres darrers s'hi trobessin ocasionalment o havien estat assabentats del problema). Els intents conciliadors dels agents de consums no foren escoltats i hagueren de preparar-se per a la defensa davant la fúria dels de Felanitx, els quals finalment optaren per dispersar-se i retirar-se.

Pel que es veu, en aquells moments l'ambient estava bastant caldejat. El setmanari local, en l'edició del 19 d'octubre informava de l'explosió d'un petard a la seu de l'Administració de Consums sense que es produïssin desgràcies personals però sí una trencadissa dels vidres de les cases veïnes i unes quantes parets afectades.¹³ La casa del tinent de batlle Antoni Bosch també sofrí l'atac tot i que els explosius que s'hi col·locaren no arribaren a explotar. L'assumepte passà

13 La premsa de Ciutat també es va interessar pel succeït i el 18-10-1899 publicava la notícia: “En la casa de la administración de consumos de Manacor estalló un petardo que ocasionó daños materiales”.

a mans del jutjat.

Finalment, tenim la notícia d'un ferit en un enfrontament entre dos empleats del resguard i un individu, però pareix ser que fou més per causa de l'estat d'embriaguesa dels afectats que per motius de contraban.

El període sota la direcció d'Andreu Canet, per altra banda època de greus penúries arreu de la geografia local, fou pròdig en incidents. Uns exemples els tenim en els expedients oberts que mostrem.¹⁴

- Sospitant que per les terres d'en Toell (al cap damunt del carrer d'en Nadal -el carrer del Vent es coneixia per carrer d'en Toell-) es feia contraban d'espècies subjectes a l'impost de consum, el vigilant del resguard Joan Palou Riera, destinat al burot de la carretera de Felanitx juntament amb Antoni Quetglas *Clar*, es trobava amagat en aquell lloc i va veure com cap a les set de l'horabaixa del 3 de gener de 1901 dos individus carregats amb un fardell cadascun travessaven les terres del Serralt per entrar al poble. El vigilant cridà el preceptiu *Alto al Resguardo* amb el conseqüent toc de siulell per cridar els companys, i aconseguí detenir els matuters, que resultaren ser Jaume Pasqual Servera (nom fals de Jaume Gomila Ferrer), que vivia al número 48 del carrer de l'Hospital, i Pere Santandreu Sitges, del carrer de Ciutat, els quals, juntament amb la mercaderia -dues llaunes de petroli de catorze quilos cadascuna-, foren conduïts a l'Administració, on quedaren dipositades les llaunes. Davant la Junta Administrativa declararen que traficaven per guanyar-se el jornal de dues pessetes. Se'ls condemnà al pagament del dret de consums corresponent als articles i set quotes més de sanció.
- Pareix ser que sovint es rebien delacions. Així veiem com el caporal del Resguard, Bernadí Roig, s'assabentà de la introducció d'espècies subjectes a l'impost pel camí que travessa des de la carretera d'Artà al camí del molí d'en Xema (al Barracar). Amagat en el lloc escollit juntament amb els vigilants Sebastià Amer i Cosme Sagrera, observaren com a la mitjanit del 16-04-1901 s'acostava un carro conduït per Miquel Torrens Caldentey, *Pentina*, domiciliat al carrer del Lliri 7, del qual descarregava un fardell, i en el moment de descarregar el segon se li donà l'*Alto al Resguardo*. Amb l'ajuda dels carrabiners Wenceslao García i Andreu Domingo, procediren a la detenció i confiscació de la mercaderia, que resultà ser dues llaunes de petroli amb un pes total de cinquanta-vuit quilos. L'infractor hagué de pagar, a més de la taxa corresponent, el triple dels drets corresponents.
- La nit del dia següent, el mateix caporal, Bernadí Roig Riera, acompanyat

14 AMM 1025/7.

dels agents Joan Alzina i Cristòfol Suau a la camada del Pla, al mateix lloc que la nit anterior, observaren un home que devia ser el guia d'altres dos individus carregats. A la veu d'*Alto al Resguardo* fugiren i deixaren abandonades dues llaunes de petroli amb un total de cinquanta-vuit quilos. Se sospità que els fugitius eren Jaume Girard *Biulaigo*, i Mateu Quetgles *Ter-ruch*, els mateixos que el dia anterior havien ofert sis reals a Miquel Torrens per carregar al seu carro dues caixes de petroli des del camí de l'Hospital.

- A mitjanit del 21 del mateix mes el caporal del Resguard Joan Martí, de guàrdia al Serralt, prop del camí de Felanitx veié com, camp a través, s'acostaven dos homes carregats. En donar la veu d'*Alto al Resguardo* els individus abandonaren dos sacs que contenien llaunes de petroli de catorze quilos cada una. Dels contrabandistes, sols conegué Antoni Juan *Padrines*, hoste de la fonda de Guillem Cabrer *Pesa*. Pareix ser que la mercaderia anava destinada a la botiga que Josep Caldentey tenia al número 16 del Torrent. La Junta l'imposà la sanció corresponent.
- Dos anys després encara se succeïen casos relacionats amb el tràfic il·legal de mercaderies. L'administració de consums local posava en mans del jutge municipal el fet ocorregut el dia 2 de març de 1903 a la casa de Francesc Rosselló Vert del carrer d'en Servera, a la de Josep Castor Riera del mateix carrer número 17 i a la de Damià Roig Fluxà, domiciliat a la carretera de Palma número 83, que consistia en el tràfic d'espècies sotmeses a l'impost de consums introduïdes fraudulentament, per la qual cosa demanaven autorització perquè el cap del resguard Bartomeu Martí Rabassa i els empleats poguessin practicar el registre de les cases mencionades per tal de comprovar els fets i decomissar els articles pertinents, segons l'article 44 del reglament de l'impost de consums.
- El 9 de novembre de 1903 consta un altre episodi. A les sis i mitja del capvespre els carrabiners Pedro Sáncho Nebot i Andreu Domingo Robledo, de ronda pels voltants de la torre de ses Puntes detingueren Bartomeu Santandreu Febrer, que vivia al carrer de la Unió 20, i Mateu Sureda Cabrer, domiciliat al carrer del Barracar 33, els quals camp a través intentaven entrar a la vila un carregament d'oli. Foren escortats fins al burot del camí de Son Fangos, on es decomissà el gènere, que pesava seixanta-tres quilos. Davant la Junta, Santandreu argumentà que l'oli no estava inclòs dins els articles subjectes a l'impost, a més la detenció es va fer fora del radi d'acció encomanat a la vigilància del Resguard. Per altra banda, afirmava que quan foren detinguts tenien previst presentar-se al burot del camí de Son Fangos per tal de liquidar els drets corresponents. Quant a l'hora, s'excusaren dient que no ho havien

pogut realitzar abans a causa de les seves obligacions laborals. Afegia que no era un vulgar matuter sinó un treballador honrat que tracta de guanyar el seu jornal. L'administrador de Consums al·legà que la confiscació s'efectuà a uns cinc-cents metres del poble i que no era possible que desconeguessin el Reglament ja que ambdós havien servit més d'un any i mig al Resguard i es dedicaven ara a les tasques del camp i a la introducció fraudulenta d'espècies subjectes a l'impost de manera continuada. Santandreu argumentà que, efectivament, havia servit al Resguard, i que l'ordre d'oli l'havia comprat a un carreter desconegut que trobà al camí de Son Fangos, prop del torrent del mateix nom, devers les cinc del capvespre. Per altra banda, Sureda admeté que havia servit al Resguard i que l'oli, comprat a Felanitx, l'havien agafat d'una casa de Son Fangos. Se'ls imposà una multa de seixanta pessetes i el doble dels drets, entregant-los el gènere.

Conclusions

Per arrodonir la pressió fiscal -augmentada amb altres contribucions específiques com la rústica, la industrial i comercial, etc.- suportada per la població en general, s'hi afegia una altra vessant de l'impost: els repartiments, que afectaven la pràctica totalitat dels habitants de la vila exceptuant els pobres de solemnitat i els hisendats forans sense casa oberta o deshabitada. Però d'aquesta tributació i de la corrupció que duia aparellada ja se'n parlarà en una altra ocasió.

Ara cal recapitular i analitzar la repercussió del dret de portes sobre la delmada economia manacorina. En primer lloc, els esforços del poble per escapar-se de pagar unes taxes que consideraven abusives i fora de l'abast dels seus recursos. L'enginy dels matuters, els quals mitjançant un treball extra i relativament perillós es guanyaven un sobresou pal·liatiu de la seva migrada economia, servint gènere de contraban, franc d'imposts, als comerciants locals que el podien despatxar d'amagat a més bon preu als seus clients.

I, finalment, cal recordar com a través d'un topònim rar podem saber qualque cosa més d'aquells difícils anys viscuts pels nostres avantpassats.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

MORENO, Javier (2003). «Fiscalidad y revueltas populares en Castilla y León durante el bienio progresista, 1854-1856». *Historia Agraria* 31 (deseembre), p. 111-139.

POU, Joan (1987). *Notícies i relacions històriques de Mallorca. Siglo XIX*. Palma: Societat Arqueològica Lul·liana: CECEL: IEB.

RIERA, Juan (2006). *Historia de Manacor. Siglo XIX. 2ª parte*. Manacor: Juan Riera Dalmau.

VALLEJO, Rafael (1996). «El impuesto de consumos y la resistencia antifiscal en la España de la segunda mitad del siglo XIX: un impuesto no exclusivamente urbano». *Revista de Historia Económica* 1996, any XIV, núm. 2, p. 339-370.

ARXIUS

Arxiu Municipal de Manacor (AMM)

PREMSA

El Manacorens

La Vanguardia